

nedovolují někdy duševní majetek kritikův, jindy okolnosti —, konec konců ohrožuje tak nebo onak duši kritikovu; poznal-li všechny stezky její, jest blízké nebezpečí z pohodlnění, lenosti, rutiny; posléze tedy podcenění života a jeho nevyčerpatelnosti. A tu hlásí se v čestných duších potřeba vyraziti ze starých vyježděných drah a uctíti nesmírnost života tím, že riskují možnost dáti se jím zabít na některé dráze posud nevyzkoušené. —

Původní a prostý divoch v umění a v poesii sotva dnes co pořídí.

Ale nikdo nebude vzácnější nad toho, kdo dovedl se státí divochem z rafinovance a z intelektualisty, kdo dovedl projíti jimi, získati z nich, co získati se dá, ale neutonouti v nich, nýbrž dáti si druhé, vyšší zdraví, druhé divošství, druhý primitivism. Ten jest pak opravdový celý a vyšší člověk, typ vyššího lidství, o němž sníme a po němž toužíme: kultura i příroda, reflexe i naivnost, intuice geniova i metoda dělníkova.

To, myslím, cítí více méně uvědoměle nebo neuvědoměle všichni ti, kdož dnes *přesedlávají*.

A byť naplnění cíle bylo daleko, daleko, daleko, — však také nestojí tam nikdo menší než moderní Rousseau nebo moderní Tolstoj!

A čest a lásku těm, kdož odvažují se vůbec o něm sníti nebo za ním jíti!

*Julius Schmitt: Milované galeje — V. Martínek: Cesty —
týž: Sešit sonetů*

Ze záplavy debutantských veršů vybírám tyto tři knížky; jsou snad jediné z publikací poslední doby, o nichž dá se říci něco jiného než věčné konstatování, že nevyhovují ani nejprimitivnějším podmínkám tvorby básnické. Oba mladé básníky činí příjemnými již to, že nepodléhají módním pošetilostem, že mají touhu i odvahu pohledět na sebe i na život svým zrakem, byť posud ne zvláště zmocnělým, a říci, co spatřili, bez scholastických marot a póz, bez laciného apartnictví různých francouzských formulek a jiného nepříjemného sektářství. Mají úctu k sobě, k životu i k umění — a již tím stávají se ti milí v době módních cabotinů a laciných padělaných dandy, importovaných k nám nyní v tuctech.

Pan Julius Schmitt má žhavější básnické jádro než p. Martínek. V jeho nitru vře to, jeho duše sténá a úpí pod disonancemi života; ne všude dovede však posud jeho umění vyvážit a vytěžit toto dramatické životní napětí umělecky a básnicky. Kde na to stačí, tam vznikají již nyní básně jadrné a hutné krásy sevřeného výrazu opravdu lapidárního, tak předem v čísle „Sochař duše“, kde mne okouzlují zakončení: „Z výhně nových ohňů stojí tu jak terakota / bez úsměvu, ztrpká pouze, kol úst hořké, zkamenělé sliny.“ Jinde, jako v „Pečetním prstenu“, dobírá se p. Schmitt jasné a čisté linie ryté do chladné plochy; pod tímto chladným povrchem jest však ukryto žhavé jádro, které pálí. To jest forma *vnitřního* dandysmu, jinak účinného než módní dnes dandysm kostymový. Jinde dovede

p. Schmitt roztaviti mrak své vnitřní nudy a svého vnitřního trudu v zpěvnou průzračnost písně odstavcované ryze zpěvně a hudebně, tak v „Písni zklamaných zlatokopů“ a v „Tříštích“. Celé vnitřní rozvržení první z nich se svým refrénovým zdstavcováním, se svými vnitřními paralelismy nemá již daleko k opravdovému stylu básnickému.

Vedle toho nesmí ovšem mladý autor přehlížeti, co mu posud schází. Jsou v knížce p. Schmittově verše nejasné nahromaděnými filosofickými abstrakcemi a alegoriemi, čísla, v nichž básnický plamen jest dušen temným a dymným verbalismem; jinde zase nahromaděné genitivity přivlastkové znejasňují smysl; jinde posléze rozladují obrazy skoro gongoristické („Příští chleby dýchaly jim ze zrn, klasů, / parfumovaných jak vůně vlasů.“ Přírodu chtějí vystihovati obrazem ze života společensky kulturního jest vždycky tuším na pováženou; zmalerňuje to a zdobňuje to; správnější jest postup opačný). Jinde vadí také přílišná horlivost, která podtrhává jednotlivé pojmy a představy a prošpikováává některé básně majuskulovanými slovy, jež se hodí snad na nároží plakátová, ale ve verších disgustují vždycky jemnějšího čtenáře. Němci říkají dobře takové literatuře „Literatur für Begriffsstutzige“; a s takovými čtenáři není snad třeba p. Schmittovi počítat. Soudím také, že co nedovede zdůraznit básník sám vnitřními svými prostředky komposičními, tomu nepomůže tiskárna typem ani palcovým.

Těmto minus drží však rovnováhu u p. Schmitta cenná plus, která opravňují k nadějím. Pan Schmitt má bezesporně fond vnitřní noblesy citové, který překvapí snad mnohého skeptika, až sesílí jen umění p. Schmittovo; pan Schmitt má smysl pro komposici i jednotlivých čísel i celé sbírky; rád shrnuje pod jeden abstraktní zorný úhel, a třeba v takovém počínání byla i nemalá nebezpečí, jsou v něm také výhody, které se dají opsat jako smysl stylový. V době, kdy nám nestačí náladový impresionism, jest dobře, že hlásí se ke slovu básník, který, zdá se, má v sobě in nuce smysl pro umění objektivnější. Ovšem, cíl ten neleží před p. Schmittem posud na dosah ruky; říkati mu něco takového bylo by klamati jej a urážeti jeho vnitřní opravdovost, o níž svědčí — „všemu navzdory a přece“, jak zpívá Burns, — nejedna báseň této první sbírky. —

Pan V. Martínek jest střízlivý patron. To by samo o sobě nevadilo;

jest střízlivost, která není prosta velikosti; býti střízlivý, nedati se opojiti dýmy a mlhami, může být výrazem vnitřní síly, vnitřního odbojného žáru a projevem silné vůle. Střízlivost páně Martínkova jest však mnohem negativnější; jde zde mnohem víc o *nemoci* než o *nechtíti*.

První knížka veršů p. Martínkových vynesla mu hezkou sbírku zdvořilostí a poklon referentských, které si sebral buď sám nebo jež sebral p. nakladatel za něho a jež otiskl na posledních stránkách Sešitu sonetů; kdyby se mne však tázal p. autor, pokud jim má věřit, radil bych mu, aby v nich neviděl mnohem víc než právě zdvořilost. Cesty nepůsobí dobrým dojmem; jsou střízlivé ve smyslu chudoby. První oddíl — epická poesie hlavně z našeho historického života nábožensky národního, od Milče do blahořečení Jana z Pomuku — jest v nedobrém smyslu slova konvenční. Suše kronikářsky, obyčejně pohodlným blankversem skizzuje tu p. autor jednotlivé figury nebo scény historické, pojaté šablonou dnes zcela již ustálenou; nikde nic víc — ani obsahově ani formově — než pohodlí: pohodlí myšlenkové, pohodlí výrazové, pohodlí technické. To zaráží a uráží. Dnes v epické poesii rozmáhá se zvláštní předsudek, sdílený ochotně všemi nebásnickými duchy: že k epické básni stačí, zrytmuješ-li nebo zrymuješ-li jak tak kteroukoli stránku staré kroniky nebo díla historického. To jest blud, který vrhá nazpět naši poslední poesii historickou před dobu Vrchlického. Pan Martínek nadepsal si mottem k prvnímu dílu své knížky několik veršů z Carducciho; nuže, i historické básně Carducciho poučí jej, že epická báseň žádá jako každá báseň nutně *komposice*, že musí míti vnitřní dynamický rytmus, že musí býti dramatem en miniature. Kde jest básnická tvůrčí síla na př. v čísle „List“, v němž uvedl p. Martínek prostě v blankversy text listu Husova? V takovémto případě nevím, proč čísti verše p. Martínkovy. To vyhledám si raději ve sbírce listů Husových autentický jeho text.

Druhý oddíl Cest zpívá národní bídu přítomnosti a zase velmi málo po svém a velmi mnoho ve stopách Macharových. Z Machara přejímá tu p. Martínek názor, soud, zorný úhel, i expresi a dikci, charakteristické obraty a figury. Stačí přečísti si „Písničku“ nebo „Pohádku o starých pergamenech“, abys pochopil, že závislost ta jest úplná.

Kéž, Pane náš na nebi, laskavě bys
 nás takovým potěšil darem
 a poslal nám úrodu myší a krys,
 by zlíhly se v archivu starém,
 tak žravých, že by pad jim v plen
 kdejaký starý pergamen,
 ach Pane Bože, což bych já byl rád!

Jest třeba říci, že takové verše dnes jsou stejně nepřijemná klišé, jako byly před patnácti lety, kdy vyšly Tristie, jalové a velkohubé vlastenecké hymny à la Heyduk. Ve chvíli, kdy nejdeš za básníka, kterého jsi si zamiloval, poškozujes jej, neboť jej sevšedňuješ! Jsi mu větším nepřítelem než kterýkoli jeho sebevětší odpůrce!

Blíže sobě octnul se básník Sešitem sonetů. Historického a národnostního pathosu, o který se pokusil na několika místech Cest, p. Martínek rozhodně posud nedorostl a nedoroste asi nikdy, poněvadž jest asi cizí celé jeho vnitřní struktura; stačil však na některé intimní dojmové subjektivní motivy Sešitu sonetů. I zde jest sice žákem Macharovým, jehož sonetu všechny charakteristické znaky nese zde sonet p. Martínkův, ale závislost ta není zde vnějšková, jest to spíše spříznění vnitřní. Zde naleznou se nejlepší verše, které posud napsal p. Martínek. Pan Martínek dovede vyslovit primitivní pocity odboje a revolty, nudy a stesku i suché životní ironie šedě a prostě, ale i úsporně a charakteristicky. A v této slušnosti a čestnosti výrazové roste i jemu možnost básnického stylu, která chce býti kultivována a má k tomu své dobré právo.

Dvě nová dramata

1. Mahenův Janošík

Musil jsem stále při Janošíkovi myslet na Hauptmannova Floriána Geyera. Píši-li nyní své myšlenky, nečiním toho proto, abych ubíjel p. Mahena Hauptmannem. Ale jen proto, že vnitřní látková příbuznost srovnání to vnucuje a že ho nelze obejít, nechceš-li dobrovolně zavírat zrak před poučením.

I Geyer jest odbojník jako Janošík. Papež dal ho do klatby a císař do achtu. I Geyer bojuje za vyšší řád spravedlnostní, za „evangelium svobody“ a bratrství. I Geyer jest déclassé: rytíř, který volným rozhodnutím přeměnil se v evangelického bratra-sedláka. I Geyer jest duch ušlechtilý a umírněný, i Geyer nenávidí ukrutností, i Geyer jest muž čistých prostředků; i Geyer jest vůdce o velikém obzoru, nevšední intelekt, člověk, který oceňuje, přehlédá, řadí a zmocňuje rozptýlené síly. I Geyer jest veliký entusiast: „ein brennendes Recht fließt durch sein Herz“. I Geyer jest široká, volná duše, plná světlého kvasu a životní radosti. I Geyer drží tuhou kázeň ve svých černých houfech. A posléze i na Geyerovu hlavu jest vypsána cena (a skolí jej lotr, který ji chce získat). A ovšem: stejně hrdě a vzpurně jako Janošík svým soudcům čelí i poražený, uštvaný a polomrtvý Geyer svým šlechtickým nepřátelům, když jej byli lapli v past.

Tolikerá obdoba a podoba! Tím poučnější budou rozdíly.

První, co se vtírá tvé pozornosti: Geyer nedostal se do tábora, v němž tak hrdě a vášnivě stojí, z motivů osobních. Geyer nemstí osobních křivd jako Janošík. Geyer od počátku slouží prostě věci *pro věc samu*. V tábor evangelických bratří-rebelů nevehnalo ho nic než žízeň pravdy a práva. A slouží veliké své při prostě, věrně, účinně a padá s ní a pro ni stejně